

Masarykova univerzita

Fakulta sociálních studií

SOCIÁLNÍ DEVIACE A SOCIÁLNÍ PRÁCE

Mini esej

SPR209 Sociální deviace pro SPR

Jana Edelová (UČO 471343)

Počet znaků: 7 926

Brno, květen 2019

1. Definice sociální práce a sociálních pracovníků

V postmoderní společnosti se stále nedaří profesionalizovat obor sociální práce (SP) a neexistuje jednotná definice SP. V praxi existují nejrůznější variace, vždy závislé na osobním pojetí konkrétního sociálního pracovníka (SPR). Je tudíž obtížné definovat jednotný monopol SP. (Musil, In: Matoušek a kol., 2013) Níže uvádím pojetí SP, jak jej chápu já a které vychází z definic různých autorů.

Sociální práce

SP lze chápat jako akademickou i praktickou činnost, jejímž cílem je odhalovat, vysvětlovat, zmírňovat a řešit sociální problémy. SP podporuje sociální změny a rozvoj, sociální soudržnost a posílení a osvobození lidí. SP je založena na principech společenské solidarity, naplňování individuálního lidského potenciálu, sociální spravedlnosti, lidských práv, kolektivní odpovědnosti a respektu k rozmanitosti. Cílem SP je pomáhat lidem v řešení sociálních problémů, zlepšovat kvalitu jejich života a podporovat blahobyt společnosti. SP má působit nejen na jedince, ale také na společnost jako celek. (IFSW, 2014; Matoušek, 2007)

S takovouto definicí SP úzce souvisí pojem *sociální fungování*, který označuje interakci jedince a jeho prostředí, založenou na schopnostech jedince a očekávání jeho prostředí (Bartlett, 1970). Navrátil (2000, dle Navrátil, In: Matoušek, 2007) pak za cíl SP považuje podporu „*sociálního fungování klienta v situaci, kde je taková potřeba buď skupinově, nebo individuálně vnímána a vyjádřena. Sociální práce se profesionálně zabývá lidskými vztahy v souvislosti s výkonem sociálních rolí.*“

Sociální pracovník

Sociální pracovník (SPR) je ten, kdo profesionálně vykonává sociální práci (SP). Podle § 109 zákona o sociálních službách, SPR „*vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy ..., sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, ..., depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb.*“ SPR dle Matouška a kol. (2003) pracuje s klienty, jejich rodinami, s přirozenými i uměle vytvořenými skupinami, s organizacemi, s místními komunitami a v neposlední řadě vždy pracuje jako expert. Jak již bylo zmíněno výše, identita SP do značné míry závisí na

osobním pojetí každého SPR. Dle Etického kodexu SPR ČR je nejen posláním, ale i povinností SPR vykonávat svou práci svědomitě a zodpovědně, usilovat o multidisciplinární spolupráce a dodržovat nejvyšší možné standardy profesionality (SSPČR, 2006).

2. Význam znalostí sociálních deviací v sociální práci

Znalost teorií sociálních deviací (SD) je v SP důležitá z několika důvodů. Je ovšem nezbytně důležité (!) zmínit fakt, že nelze považovat jednu teorii jako tu správnou; teorie se vzájemně doplňují a umožňují nám vytvořit komplexní obraz sociální reality a nahlédnout samotnou podstatu jejich problémů (Urban a kol., 2012).

Jak již bylo uvedeno výše, SP je založena mimo jiné na principech sociální spravedlnosti, lidských právech a respektu k rozmanitosti. Ona rozmanitost zahrnuje právě i deviantní chování (neboli „jinakost“) některých členů společnosti. Je tedy žádoucí, aby SPR měli základní znalosti o SD, a mohli tak své zaměstnání vykonávat v souladu s hodnotami a principy SP. Znalost SD umožňuje SPR komplexně nahlížet na problém, který je předmětem jejich zájmu. Je potřeba, aby SPR dokázali myšlenkově (ale i prakticky) propojit různé části klientova problému. SPR by měli každý případ posuzovat individuálně a komplexně, zároveň by měli neustále zpochybňovat svá vlastní (nebo cizí) přesvědčení a závěry týkající se určité problematiky, jejich příčin a postupů řešení.

Baláž (2018) k možnému propojení SD a SP využívá koncept komplexního posouzení. SPR by podle něj při práci s klienty měli využít komplexního posouzení, při kterém posuzují potřeby a rizika u jedince, jeho prostředí a jejich vzájemné interakce. Je podle něj důležité být otevřený k subjektivně prožívanému světu lidí s problémy a zvažovat adekvátnost některých institucionalizovaných systémů pomoci, prevence a kontroly. Znalost SD je tak jedním z významných faktorů umožňujících komplexní posouzení.

Neznalost SPR základních poznatků SD může dle Baláže (2018) posilovat tendence k: „1. mechanickému rozeznávání deviací, 2. označování mainstreamovou společností ohrožujících lidí a 3. distribuci předem připravených preventivních, pomocných či kontrolních služeb.“ To může významně „udržovat status quo ve společnosti na území ČR, omezovat práva minorit a bránit sociálnímu rozvoji“ (tamtéž).

3. Užitečnost znalostí sociálních deviací v sociální práci

Jak již bylo uvedeno výše, znalost SD umožňuje SPR komplexně posoudit životní situaci klienta. Teorie SD mohou SPR pomoci při identifikaci problému, pochopení jeho příčin, předpovídání vývoje problému a následně při nastavování intervence.

Identifikace: Obecně lze říci, že deviace je odchylka od normy (Waldschmidt, 2012). Existují ovšem různá, detailnější pojetí o tom, co SD je, a co naopak je považováno za „normální“.

Teorie SD mohou SPR pomoci při identifikaci podstaty problému a určení jeho aktérů.

Pochopení příčin: Teorie SD nabízí různá vysvětlení příčin vzniku deviantního chování (Urban a kol., 2012). Biologické teorie původ deviantního chování nalézají uvnitř jedinců,

odůvodňují jej z hlediska genetických, fyziologických predispozic jedince (Hrčka, 2001).

Stejně tak psychologické teorie příčiny deviací nalézají uvnitř jedinců, ovšem zaměřuje se na psychiku, typ osobnosti a psychické potíže (Urban a kol., 2012). Sociologické teorie naopak

příčinu deviací vidí ve vlivu prostředí (společnosti) na vývoj jedince (Urban a kol., 2012).

Znalost těchto teorií umožňuje SPR lepší pochopení a následné uchopení problému, který je

předmětem jejich zájmu. Munková (2013) uvádí, že „*znalost příčin deviantního chování je nezbytnou podmínkou efektivního fungování institucí sociální kontroly, a tím i možnosti toto chování regulovat.*“

Predikce: Dále znalost teorií SD umožňuje SPR predikovat možné chování klienta nebo jeho prostředí. Adekvátní intervence: Munková (2013) dále uvádí, že

teorie SD jsou spojeny se snahami o praktickou intervenci, a právě díky znalostem konceptů SD může dojít k ovlivnění praktického života. Na základě výše uvedených poznatků je pak

SPR schopen nastavit adekvátní intervenci, která je správně cílena, vychází z poznatků o vzniku a vývoji problému a vede ke zlepšení životní situace klienta.

4. Role sociálních pracovníků při práci se sociálními deviacemi

Úkolem SPR je podpořit klienty v jejich sociálním fungování. Taková podpora může spočívat v působení na samotného klienta, nebo na jeho prostředí, ale především na jejich vzájemné interakce. SPR tedy funguje jako jakýsi mediátor, který se snaží nalézt rovnováhu mezi schopnostmi jedince a očekáváním jeho prostředí.

Dle Briara (1976) má SPR tři role: terapeut, zprostředkovatel, advokát. Terapeutická role je založena na tvrzení, že hlavním faktorem sociálního fungování je duševní zdraví a pohoda člověka. Cílem SP je v tomto ohledu pak pomoci lidem zabezpečit jejich psychosociální

pohodu. (Briar, 1976; Navrátil, 2000 In: Matoušek, 2013) Pod rolí zprostředkovatele pak můžeme chápat takovou intervenci SPR, při které jsou klientovi zprostředkovány různé informace (např. o sociálních dávkách) a pomoc (Briar, 1976). Advokační role SPR spočívá v hájení práv a zájmů klientů. Tato role SPR se zdá být nezbytná pro to, aby klient dostal to, na co má nárok. (Briar, 1976)

Při práci se SD se zdá být nejdůležitější právě role SPR jako jakéhosi obhájce klienta. Jestliže jedním z principů SP je respekt k rozmanitosti, měli by z takového principu vycházet samotní SPR při práci s deviantními jedinci, ale měli by také usilovat o to, aby tyto jedinci nebyli ve společnosti stigmatizováni, diskriminováni, a předcházet tak vzniku stereotypů, které mohou mít negativní dopady na jejich životní situaci.

POUŽITÉ ZDROJE

- [1] BALÁŽ, R. 2018. Komplexní posouzení: Spojení studia sociálních deviací se sociální prací. *Sociální práce/Sociálna práca*. (18)6, 26–38.
- [2] BARTLETT, H.M., 1970. *The Common Base of Social Work Practice*. Washington: NASW, p. 86-104
- [3] BRIAR, S., 1976. The Current Crisis in Social Casework. In: GILBERT, N., SPETCH, H., *The Emergence of Social Welfare and Social Work*. F.E. Peacock Publishers, Itasca, pp. 407–411.
- [4] HRČKA, M., 2001. *Sociální deviace*. Praha: Slon.
- [5] IFSW (Mezinárodní federace sociálních pracovníků), 2014. *Definition of Social Work* [online]. Švýcarsko: IFSW [cit. 2019-05-14]. Dostupné z: <https://www.ifsw.org/cs/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>
- [6] MATOUŠEK, O. a kol., 2003. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál.
- [7] MATOUŠEK, O. a kol., 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál.
- [8] MATOUŠEK, O., 2007. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál.
- [9] MUNKOVÁ, G., 2013. *Sociální deviace*. Praha: Aleš Čeněk.
- [10] MUSIL, L., 2013. Identita oboru/profese sociální práce. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, s. 512-513.
- [11] NAVRÁTIL, P., 2007. Současné pojetí a dilemata disciplíny. In: MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, s. 183-192

- [12] SSPČR (Společnost sociálních pracovníků ČR), 2006. *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky* [online]. Česko: SSPČR [cit. 2019-05-14]. Dostupné z: http://www.apsscr.cz/ckfinder/userfiles/files/Etick%C3%BD%20kodex_Profesn%C3%A4D%20svaz_verII.pdf
- [13] URBAN, L. a kol., 2012. *Sociální deviace*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- [14] WALDSCHMIDT, A., 2012. Kdo je normální? Kdo je deviantní? In: KOLÁŘOVÁ, K. (ed.) *Jinakost, postižení, kritika. Společenské konstrukty nezpůsobilosti a hendikepu. Antologie textů z oboru disability studies*. Praha: SLON, str. 127-146.
- [15] Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. [online]. Česko: Sbírka zákonů ČR [cit. 2019-05-14]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

Celkové hodnocení: 86 B

- Formální náležitosti (chybí úvod a závěr, přehledná strukturace textu, líbí se mi různorodost zdrojů, dodrženy rozsah) (16 bodů)
- Definice sociální práce (dále jen SP) a sociálních pracovníků (17 bodů)
- Zdůvodnění důležitosti znalostí o deviacích/odchylkách/jinakostech pro SP (18 bodů)
- Popis možné aplikace znalostí do SP (18 bodů)
- Popis možných rolí sociálních pracovníků (17 bodů)